

ПРОЯВИ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ У ДОМАШНІХ ТА ДИКИХ ТВАРИН ТА МЕТОДИ ЇХНЬОЇ КОРЕКЦІЇ

Софія БАШТОВА, здобувачка вищої освіти 2 курсу освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 211 «Ветеринарна медицина»
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

***Анотація.** Військові дії, які сьогодні відбуваються на території України супроводжуються звуками вибухів, сиренами, відчуттям постійної небезпеки, що призвели до хронічного стресу не лише у людей, а і домашніх та диких тварин. Хронічний стрес у домашніх та диких тварин, проявляється тривожністю, підвищеною агресивністю, розладами сну, змінами та пристосуваннями до нових умов існування і утримання. Нормалізація світлового режиму або призначення екзогенного мелатоніну може полегшити перебіг стресових реакцій у тварин. Тож, мелатонін є потенційно корисним засобом для фармакологічної корекції проявів хронічного стресу у домашніх та диких тварин.*

***Ключові слова:** війна, хронічний стрес, тварини, поведінкові зміни, мелатонін*

Сучасне українське суспільство вже декілька років перебуває в умовах активних військових дій, які супроводжуються звуками вибухів, сирен, порушенням сну та відчуттям постійної небезпеки, що спричиняє стан хронічного стресу. Однак, негативний вплив війни та хронічний стрес позначається не тільки на людині, а і на домашніх і диких тваринах. Так, домашні тварини лякаючись звуків вибухів та шуму можуть тікати із дому, а диким тваринам доводиться змінювати звичне середовище існування. Всі ці фактори суттєво впливають на поведінку тварин, спричиняючи тривожність, агресію, харчові та інші розлади [1]. Тому, сьогодні пошук можливих ефективних шляхів корекції патологічних змін поведінки тварин, спричинених бойовими діями є актуальним питанням для ветеринарної медицини.

Метою нашої роботи було проаналізувати прояви хронічного стресу у домашніх та диких тварин та обґрунтувати спосіб їхньої корекції.

Домашні та дикі тварини по різному реагують на стрес. У собак гучний звук сирени або вибуху може спричинити розвиток хронічного стресу внаслідок страху, що змінить поведінку тварини. Собака може тікати, ховатися у темне і спокійне місце, або почати труситися, хвіст бути підтиснутим, голова опущена. Коти також дуже чутливі до гучних звуків, оскільки мають надчутливий слух та можуть відчувати ультразвуки і вібрації. Вплив гучних звуків супроводжується змінами у поведінці kota, що проявляються тремтінням тіла, шипінням, нападами агресії, порушеннями сну, прагненнями сховатися у тихе місце, надмірним виділення слини та розширенням зіниць. В умовах війни у котів можуть виникати і асоціації зі стресом. Наприклад, якщо лунає сигнал повітряної тривоги, або звук вибуху і господар починає метушитися по квартирі, то тригером стає сирена. Тому, у майбутньому, якщо тварина почує сигнал

повітряної тривоги, у її неї буде з'являтися напруга і відповідні поведінкові зміни [2]. Гризуни є більш чутливими до стресу порівняно з іншими ссавцями, оскільки у природному середовищі вони перебувають на нижчих рівнях харчового ланцюга і часто можуть стати здобиччю інших тварин. Тому їхня нервова система є дуже вразливою до впливу зовнішніх подразників, якими можуть бути гучні та різкі звуки, підвищена активність людей навколо, зміна звичного середовища існування. Головними проявами хронічного стресу у гризунів є відмова від їжі, зміна настрою тварини, в тому числі і стосовно господаря або інша нетипова поведінка. Чутливими до різких і гучних звуків є також і птахи. Проявами хронічного стресу у птахів можуть бути порушення сну, апатія, млявість, надмірне тертя об жердинки або годівницю, агресивна поведінка та самопошкодження. Мешканці акваріумів, зокрема риби, також можуть переживати стрес та реагувати на гучні звуки, оскільки під водою звукові хвилі поширюються значно сильніше, чим у повітрі, що може сильно впливати на риб. Крім того, вимкнення світла та відключення компресора у акваріумі призводить до нестачі кисню. Тому, риби піднімаються до поверхні та тримаються у верхніх шарах води. При тривалому вимкненні електроенергії у фільтрі починають гинути корисні бактерії, що призводить до утворення токсичних речовин, що становлять серйозну загрозу для життя тварини. Через відсутність освітлення та порушення світлового режиму може змінюватися температура води, що може бути причиною сильного охолодження.

Екзотичні тварини також чутливі до гучних звуків. Наприклад змії, можуть відчувати не лише звуки, але і вібрації ґрунту. Тому під час війни їхня поведінка може різко змінюватися, вони стають агресивними та можуть атакувати. Реакція хамелеонів на стрес буде проявлятися безкінечною зміною кольору зовнішніх покривів. Ящірки реагуючи на стрес, можуть довго махати хвостом у різні сторони. Черепахи в умовах стресу можуть на довгий час завмирати и не подавати ознак життя. Слід, зазначити, що екзотичні тварини утримуються у тераріумах і тому тривалі відключення світла змінюють температуру, вологість, освітлення та інші параметри утримування, що також позначається на стані тварин і впливає на їхню поведінку. Дикі тварини, які мешкають у природних умовах також піддаються негативному впливу війни, оскільки у зонах їх мешкання (ліси, луки, степи) бойові дії можуть протікати більш активно порівняно із містами. При цьому, вибухи та стрілянина впливають на психічний стан тварини, спричиняючи страх та тривожність, а поведінка таких тварин стає агресивною та нераціональною. Лякаючись гучних звуків тварини, починають тікати, при цьому можуть перетинати великі автошляхи, травмуватися, мігрувати на великі відстані, та намагатися адаптуватися до нових умов існування.

Таким чином, хронічний стрес у більшості тварин призводить до поведінкових змін, порушення сну, ослаблення імунної системи, через що можуть виникати вірусні, бактеріальні та паразитарні захворювання. Тому, необхідно звертати увагу на поведінку тварини та вчасно виявляти проблему та починати лікування.

Відомо, що головна роль у захисті організму від стресових факторів, регуляції циркадних ритмів у тварин, здійсненні адаптаційних реакцій належить органу центральної нейроендокринної системи – епіфізу та гормону, який він синтезує – мелатоніну, який виділяється вночі, коли на очі не потрапляє світло. Мелатонін володіє широким спектром біологічної активності, є універсальним адаптогеном. Тому, тривалий вплив стресових факторів супроводжується порушеннями в першу чергу функціональної активності епіфізу, що призводить до зниження секреції мелатоніну та як наслідок, підвищеної тривожності, порушення сну та різноманітних розладів поведінки [3]. Нормалізація рівня мелатоніну у плазмі крові буде сприяти зменшенню рівня негативних проявів хронічного стресу. З цією метою можна використовувати фармакологічні препарати мелатоніну, які є аналогами ендogenous мелатоніну та підвищують рівень гамааміномасляної кислоти і серотоніну, що буде призводити до нормалізації циркадних ритмів, регуляції сну, та зменшувати прояви і перебіг стресових реакцій. Також, можна створювати умови для синтезу внутрішнього мелатоніну в епіфізі. Наприклад, зменшувати рівень штучного світла у приміщенні у вечірній час або придбати домашнім тваринам будиночок, який закривається і куди не буде потрапляти світло. Гризунам та птахам можна накривати клітку, аби зменшити вплив і звукових і світлових подразників, що також надасть тварині відчуття безпеки. Екзотичним тваринами варто створювати світловий режим, який наближений до їхніх природних умов існування.

Висновок: Військові дії призводять до розвитку хронічного стресу у домашніх та диких тварин, що можуть проявлятися змінами поведінки, тривожністю, підвищеною агресивністю, змінами умов існування і утримання, що негативно впливає на стан здоров'я тварин. Нормалізація світлового режиму або призначення екзогенного мелатоніну може полегшити перебіг стресових реакцій у тварин. Тож, мелатонін є потенційно корисним засобом для фармакологічної корекції проявів хронічного стресу у домашніх та диких тварин.

Список використаних джерел

1. Кушнір, В. (2022). Стрес у котів: діагностика та комплексна терапія. Аграрний вісник Причорномор'я, 104. С. 65-69.
2. Pshychenko V. V., Chernov V. S., Korolyova O. V., Naidich O. V., Iovenko A. V., Brodovskyi V. A. (2025). Topographical-anatomic features of the pineal gland in laboratory rats of the Wistar line. Reports of Morphology, 31(4), 36-41.
3. Титух С.М., Улько Л.Г. Вплив війни на поведінку тварин. Актуальні проблеми ветеринарної медицини: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти. 22-23 квітня 2025 р. Білоцерківський НАУ. С. 75-77.

***Abstract.** The military actions taking place today on the territory of Ukraine are accompanied by the sounds of explosions, sirens, and a sense of constant danger, which have led to chronic stress not only in people, but also in domestic and wild animals. Chronic stress in domestic and wild animals is manifested by anxiety, increased aggressiveness, sleep disorders, changes and adaptations to new conditions of existence and maintenance. Normalization of light regime or administration of*

exogenous melatonin can alleviate the course of stress reactions in animals. Therefore, melatonin is a potentially useful tool for pharmacological correction of manifestations of chronic stress in domestic and wild animals.

Key words: *war, chronic stress, animals, behavioral changes, melatonin*

Науковий керівник:

Пшиченко В. В.

канд. біолог. наук, доцентка

кафедри ветеринарної медицини та гігієни

Миколаївський національний аграрний університет

УДК: 636.09:616.995.42:614.48

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДЕЗАКАРИЗАЦІЇ У ТВАРИННИЦЬКИХ ПРИМІЩЕННЯХ

Валерія БОГДАНОВА, здобувачка вищої освіти 4 курсу
освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 212
«Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

***Анотація.** Розглянуто організаційні та практичні аспекти проведення дезакаризації у тваринницьких приміщеннях. Висвітлено поняття дезакаризації, її основну мету та значення для підтримання епізоотичного благополуччя господарств.*

***Ключові слова:** дезакаризація, кліщі, паразити, тваринницькі приміщення, акарициди, ветеринарно-санітарні заходи, знищення, профілактика*

Дезакаризація тваринницьких приміщень є важливим елементом системи ветеринарно-санітарних заходів, спрямованих на боротьбу з кліщами та іншими паразитами, які можуть негативно впливати на стан здоров'я тварин, знижувати їх продуктивність та виступати переносниками збудників інфекційних і паразитарних хвороб. Під дезакаризацією розуміють комплекс організаційних, профілактичних і винищувальних заходів, спрямованих на знищення кліщів у тваринницьких приміщеннях, на обладнанні, інвентарі та прилеглий території із застосуванням спеціальних акарицидних препаратів або інших методів впливу [3].

Основною метою проведення дезакаризації є запобігання поширенню ектопаразитів, зниження ризику виникнення паразитарних захворювань, а також забезпечення належного ветеринарно-санітарного стану приміщень для утримання тварин. За характером проведення розрізняють профілактичну та поточну (вимушену) дезакаризацію. Профілактична проводиться у благополучних господарствах з метою попередження появи та розмноження кліщів, поточна здійснюється при виявленні паразитів або під час неблагополучної епізоотичної ситуації, а заключна проводиться після ліквідації